

Warszawa, 01 marca 2022 r.

NOTATKA URZĘDOWA

W związku z masowym wjazdem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej cudzoziemców będących obywatelami Ukrainy oraz cudzoziemców nie posiadających obywatelstwa tego państwa, zamieszkałych na stałe na jego terytorium, którzy je opuścili w związku z konfliktem zbrojnym, przygotowano zostało pismo do wszystkich prezesów sądów apelacyjnych o polecenie podjęcia czynności mających spowodować przypomnienie sędziom rodzinnym z obszaru podległej im apelacji o dostępnych rozwiązaniach prawnych, niżej opisanych, dla zapewnienia należytego zabezpieczenia dobra dzieci napływających z falą uchodźców, z jednoczesną prośbą o poinformowanie Departamentu Spraw Rodzinnych i Nietletnich o rodzaju i terminie podjętych w ww. przedmiocie działań.

Na poziomie prawa krajowego sytuacja małoletniego bez opieki ubiegającego się o udzielenie ochrony międzynarodowej jest, m.in. uregulowana w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. *o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. z 2021 r., poz. 1108) – dalej „uoco”. Przepisy tej ustawy przewidują szczególną procedurę dla małoletniego bez opieki stawiającego się na granicy.

Obowiązujące przepisy pozwalają objąć małoletniego opieką już od momentu przybycia na terytorium Polski. Małoletni bez opieki nie może jednak złożyć wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej samodzielnie. Taki wniosek, w imieniu małoletniego, może złożyć kurator (ustanowiony przez sąd opiekuńczy) lub przedstawiciel organizacji międzynarodowej lub pozarządowej, która zajmuje się udzielaniem pomocy prawnej cudzoziemcom (art. 26 ust. 2 uoco). Natomiast małoletni bez opieki powinien początkowo wyrazić chęć złożenia wniosku funkcjonariuszom Straży Granicznej. Organ ten występuje niezwłocznie do sądu opiekuńczego właściwego ze względu na miejsce pobytu małoletniego z wnioskiem o ustanowienie kuratora do reprezentowania małoletniego w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej, a także, jeżeli będzie to konieczne, z wnioskiem dotyczącym przekazania do innego państwa członkowskiego na podstawie

rozporządzenia 604/2013, udzielenia pomocy socjalnej oraz udzielenia pomocy w dobrowolnym powrocie do kraju pochodzenia (art. 61 ust. 1 pkt 3a uoco).

Sąd opiekuńczy ustanawia kuratora niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia otrzymania wniosku (art. 61 ust. 2 uoco). Wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej złożony w imieniu małoletniego bez opieki przez kuratora przyjmuje i rejestruje niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni roboczych od dnia ustanowienia przez sąd kuratora, organ Straży Granicznej właściwy ze względu na miejsce pobytu małoletniego bez opieki (art. 61 ust. 3 uoco).

Przepisy ustawy nie określają, kto może być ustanowiony kuratorem małoletniego cudzoziemca. Kodeks rodzinny i opiekuńczy wskazuje, że kuratorem powinna być osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych, niepozbawiona praw publicznych bądź taka, w stosunku do której nie zachodzi prawdopodobieństwo, że nie będzie się wywiązywała należycie z nałożonych na nią obowiązków (art. 148 § 1, § 1a, § 2 oraz art. 178 § 2 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*; t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359, ze zm.).

Małoletni bez opieki, zaraz po złożeniu deklaracji o zamiarze złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, kierowany jest do placówki opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego lub do zawodowej rodziny zastępczej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego. Pracownicy tych instytucji lub rodzice zastępczy nie reprezentują interesów małoletnich w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej. Małoletni przebywa tam do czasu wydania orzeczenia przez sąd opiekuńczy (tj. postanowienia o pieczy zastępczej).

Oprócz wniosku o ustanowienie kuratora kierowanego do sądu opiekuńczego uregulowana została procedura składania wniosku o umieszczenie małoletniego w pieczy zastępczej. Ustawodawca dostrzegając okoliczność, iż niejednokrotnie małoletni przybywa na terytorium Polski wraz z osobą dorosłą, w przepisie art. 61 ust 1 a uoco przewidział, że jeżeli małoletniemu bez opieki towarzyszy dorosły krewny w linii prostej drugiego stopnia lub w linii bocznej drugiego lub trzeciego stopnia, organ Straży Granicznej we wniosku, o umieszczeniu małoletniego w pieczy zastępczej, może wskazać powierzenie pełnienia funkcji rodziny zastępczej temu krewnemu, jeżeli wyrazi on na to zgodę.

Sąd orzeka w przedmiocie wniosku o umieszczenie małoletniego w pieczy zastępczej niezwłocznie, jednak nie później niż w terminie 10 dni od dnia złożenia wniosku (art. 61 ust. 7 uoco). Z uwagi na charakter sprawy, w tym na dobro małoletniego i potrzebę zapewnienia mu właściwej opieki, termin ten nie powinien być przekraczany.

Istotne jest również, iż wraz z wnioskiem o umieszczenie w pieczy zastępczej organ Straży Granicznej może ponadto wystąpić do sądu o udzielenie zabezpieczenia, o którym mowa w art. 755 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - *Kodeks postępowania cywilnego*, w postaci roztoczenia pieczy nad małoletnim bez opieki przez krewnego na czas prowadzenia postępowania o umieszczenie małoletniego bez opieki w pieczy zastępczej (art. 61 ust 1b uoco).

Przepis art. 61 uoco przewidział również sytuacje, w których właściwym do podjęcia określonych czynności będzie Szef Urzędu ds. Cudzoziemców. Jego rolą będzie wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o umieszczenie w pieczy zastępczej, jednak wyłącznie wtedy, gdy postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej będzie już w toku i w jego trakcie ujawnione zostanie, iż wnioskodawcą jest małoletni bez opieki.

W sytuacji, w której małoletniemu na granicy towarzyszy opiekun faktyczny (o ile jest krewnym) optymalnym rozwiązaniem praktycznym jest równoczesne złożenie wniosku o ochronę międzynarodową w imieniu małoletniego przez przedstawiciela organizacji międzynarodowej lub pozarządowej, złożenie wniosku o zabezpieczenie postępowania przez powierzenie tymczasowej pieczy nad dzieckiem towarzyszącemu małoletniemu członkowi rodziny oraz udzielenie ww. członkowi rodziny pomocy w sporządzeniu analogicznego wniosku do sądu.

Kierując się dobrem dziecka niewątpliwie powinna być realizowana zasada pierwszeństwa opieki sprawowanej przez krewnych przed pieczą instytucjonalną. Należy zdecydowanie unikać oddzielania dzieci od jedynych bliskich im w Polsce osób.

W aktualnej sytuacji nie będzie miała zastosowania regulacja objęta *umową z dnia 24 maja 1993 r. między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych* (Dz.U. 1994 r., Nr 96, poz. 465).

Beata Turek

Dyrektor - Sędzia

Departament Spraw Rodzinnych i Nieletnich

/podpisano elektronicznie/